

Yuldashev Sh.K.,
Samarqand davlat universiteti,
Raqamli iqtisodiyot fakulteti, i.f.n.,
Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrası dotsenti,
yuldashev.shamsiddin@mail.ru

Mullayeva M.A.,
Samarqand Davlat Universiteti,
Raqamli iqtisodiyot fakulteti talabasi
mullayevamehrangiz@gmail.com

O'ZBEKISTONDA INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH XUSUSIYATLARI

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В УЗБЕКИСТАНЕ

FEATURES OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotni shakllantirish va rivojlantirish sharoitida inson kapitalining o'rni va roli, inson kapitalini rivojlantirishning xususiyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, soha va tarmoqlarni raqamlashtirish orqali vujudga keladigan yangi kasblar va bu kasblar bo'yicha malakali mutaxassis kadrlarni tayyorlash hamda unga mos mehnat bozorini shakllantirish haqida so'z boradi.

Tayanch iboralar: raqamli iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, inson kapitali, inson resurslari, mehnat bozori, AKT.

Аннотация. В этой статье обозначены место и роль человеческого капитала в условиях формирования и развития цифровой экономики, проанализированы особенности развития человеческого капитала. Также сказано о формировании соответствующего рынка труда в условиях создания новых профессий и подготовки высококвалифицированных специалистов по этим профессиям, посредством цифровизации сфер и отраслей.

Ключевые слова: цифровая экономика, цифровые технологии, человеческий капитал, человеческие ресурсы, рынок труда, ИКТ.

Annotation. This article analyzes the role and place of human capital in the formation and development of the digital economy, the features of human capital development. It also discusses the new professions that will emerge through the digitization of industries and sectors, the training of qualified personnel in these professions and the formation of a corresponding labor market.

Key words: digital economy, digital technologies, human capital, human resources, labor market, ICT.

Bugungi kunda butun dunyoda mavjud soha va tarmoqlarning raqamli ko'rinishga o'tayotganligi, globallashuv va integratsiya jarayonlarining jadallashuvi har bir mamlakat uchun raqamli iqtisodiyotni shakllantirish va rivojlantirishni zaruriy masalaga aylantirdi. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish hozirda dunyo davlatlarining ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy

hayotiga birdek ta'sir ko'rsatayotgan global inqiroz sharoitida nafaqat ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalari balki barcha mavjud sohalar faoliyatini qayta tiklash uchun eng samarali yo'l hisoblanadi. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bir tomondan yuqori darajada shakllangan raqamli infratuzilmaga(sifatli internet aloqa tizimi, soha va tarmoqlarni to'liq raqamlashtirish, ish va o'qish jarayonlariga to'liq AKTlarni joriy qilish va hokazolar) ehtiyoj sezsa, ikkinchi tomondan raqamli texnologiyalar va AKTlar bilan ishlay oladigan, yuksak intellektual salohiyatga ega inson kapitalini talab qiladi. Shu sababli yuqoridagilarni hisobga olgan holda hukumatimiz tomonidan qator qaror va farmonlar qabul qilindi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2020-yil 5-oktabrda tasdiqlangan «Raqamli O'zbekiston – 2030» strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi PF-6079-sonli farmoni alohida ahamiyatga ega. Farmonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida – raqamli texnologiyalar sohasida yuqori malakali kadrlar avlodini shakllantirish, inson kapitalini va ixtisoslashgan ta'limni rivojlantirish, shu jumladan, IT-sohasidagi kasblarni ommalashtirish va boshqalar ko'rsatib o'tilgan[1].

Resurslarning global darajada ahamiyatga ega muhim shakllaridan biri-inson resurslari hisoblanib, u mamlakat aholisining intellektual salohiyati, ta'lim olganlik darajasi va malakasida namoyon bo'ladi. Bugungi kungacha inson kapitaliga iqtisodchi olimlar tomonidan turlicha yondashuvlar mavjud. Jumladan, E.Denison, «Inson kapitaliga yo'naltirilayotgan xarajatlar faktori birlamchi omil emas balki ularning natijaviy sifat ko'rsatkichlari iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir», S.Fisher esa «Insonga daromad olib kelishi mumkin bo'lgan qobiliyat inson kapitalidir. Inson kapitali tug'ma qobiliyat, talant va shu qatorda orttirilgan kabi tasniflarga ega» degan ta'riflarni ishlatishgan [2]. Bu fikrlarni umumlashtiradigan bo'lsak, inson kapitali- bu mavjud inson resurslarining ma'lum bir sohaga yo'naltirilgan bilim, malaka va ko'nikmalari yig'indisidan iborat.

Jahon bankining o'tkazgan tadqiqotlari natijasi shuni ko'rsatdiki, butun dunyoda to'plangan boyliklar qiymatining uchdan ikki qismi inson kapitalida jamlangan ekan. Inson kapitalining muhim ahamiyatga ega ekanligi sanoati yuqori darajada rivojlangan hamda raqamli iqtisodiyotning rivojlanganlik darajasi bo'yicha yetakchi o'rinda turadigan davlatlar iqtisodiyotida yanada yaqqolroq namoyon bo'ladi. Masalan, Yaponiyada yer va tabiiy resurlar o'z iqtisodiy ahamiyati bo'yicha inson kapitalidan ancha ortda turadi. Shunday bo'lishiga qaramasdan Yaponiya aholi jon boshiga to'g'ri keladigan resurslar boyligi bo'yicha dunyoda uchinchi o'rinni egallaydi [2]. Bunday davlatlar qatoriga Singapurni ham kiritish mumkin, u oliy ma'lumotli va tadbirkor insonlar kapitaliga ega bo'lganligi sababli boy davlatlar qatorida turadi.

Jahon Banki tomonidan dunyo davlatlarining 2020-yil uchun inson kapitali indeksi e'lon qilindi. Dunyo aholisining 98 foizi istiqomat qilayotgan 174 ta mamlakat ishtirok etgan ushbu reytingda ilk marotaba O'zbekistondagi sog'liqni saqlash va ta'lim sohasiga oid ma'lumotlar ham kiritildi. Ushbu ma'lumotlar 2020-yil mart oyigacha bo'lgan davrni qamrab oladi va pandemiyagacha bo'lgan davrda bolalar salomatligi va ta'limining asosiy ko'rsatkichi bo'lib xizmat qiladi. Inson kapitali indeksi bolaning kelajakda qay darajada samarali kadr bo'lib shakllanishini o'lchaydi. Indeks qiymati 0 dan 1 gacha intervalda bo'lib, qiymatning qanchalik 1 ga yaqinlashishi bugungi kelajak avlodni qanchalik yetuk kadr, o'z sohasining mutaxassisi bo'lib yetishishini ko'rsatadi.

Inson kapitali indeksi – 2020 [3]

	O'zbekiston	Daromadi past davlatlar	Daromadi o'rtachadan past davlatlar	Daromadi o'rtachadan yuqori davlatlar	Daromadi yuqori davlatlar
Inson kapitali indeksi-2020	0,62	0,37	0,48	0,56	0,71

Ushbu tadqiqotlarda ilk marotaba ishtirok etgan O'zbekiston 62 foiz natijani ko'rsatdi. Ya'ni O'zbekiston MDH mamlakatlari ichida Belarus Respublikasi (70 foiz), Rossiy (68 foiz) va Qozog'iston (63 foiz)dan keying o'rinni egalladi.

Jahon Banki Inson kapitali indeksini baholashda bolaning rivojlanish trayektoriyasi (tug'ilganidan voyaga yetgunigacha) qator muhim ko'rsatkichlardan foydalanadi:

- ▶ Tirik qolish ehtimoli (tug'ilganidan 5 yoshgacha);
- ▶ Boshlang'ich va o'rta martabda kutilayotgan ta'lim sifatiga qaratilgan o'qish davomiyliigi;
- ▶ Rivojlanishi orqada qolayotgan bolalar foizi;
- ▶ Katta yoshdagi avlodning yashovchanligi va hokazo.

Olingan natijalar pandemiyadan so'ng tiklanish davrida sog'liqni saqlash va ta'lim sohasida amalga oshiriladigan chora tadbirlar uchun muhim axborot manbasi bo'lib xizmat qiladi.

Bizga ma'lumki, inson kapitalini rivojlantirish uzoq vaqt va katta miqdordagi mablag'larni talab qiladi, shunga qaramasdan, iqtisodiy resurslar cheklangan bir paytda rivojlanishning raqamli ko'rinishda tus olganligi hamda insoniyat tafakkuri va bilimlarini cheksiz darajada rivojlantirish va undan foydalanish mumkinligini hisobga olib, uni maqsadli yo'naltirish ulkan imkoniyatlar eshigini ochadi. Mamlakatimizda inson kapitalini rivojlantirish va raqamli sohada faol mehnat bozori resurslarini shakllantirish maqsadida quyidagi ishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Ta'limning barcha bosqichlarini raqamlashtirish va ta'lim sifatini dunyo ta'lim standartlariga javob beradigan darajaga ko'tarish;

2. Inson kapitalini rivojlantirishning huquqiy va moddiy asoslarini shakllantirish;

3. Bu sohaning kelgusidagi rivoji uchun ichki va tashqi investitsiyalarni jalb qilish ya'ni faol investitsiya siyosatini yo'lga qo'yish;

4. Inson kapitalini rivojlantirishning ilmiy metodologik asos va usullarini ishlab chiqish;

5. (Inson kapitalining yagona o'lchovi mavjud emas. Baholash metodologiyasi va mezonlari ham ishlab chiqilmagan [4]). Inson kapitalining rivojlanish darajasi va boshqa ko'rsatkichlarini hisoblashni o'z ichiga olgan milliy indeksni ishlab chiqish va amalda joriy qilish;

6. Personalni rivojlantirishda shart-sharoitlar yaratish va rag'batlantirish ishlariga xususiy sektorni faol jalb qilish;

7. Davlat va xususiy sektor korxona va tashkilotlarida faoliyat olib borayotgan xodimlarning intellektual salohiyatini oshirish, zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish, ko'nikma va malakalarini mustahkamlash maqsadida rivojlangan davlatlarning korxona va firmalari bilan muntazam tajriba almashishni yo'lga qo'yish va boshqalar.

8. Aholini yangi kasblar bo'yicha o'qitadigan va qayta tayyorlaydigan raqamli va axborot texnologiyalari markazlarini ochish va aholining raqamli va axborot savodxonligini o'stirish orqali mehnat bozorining moslashuvchanligini ta'minlash.

Raqamli iqtisodiyot rivojlangan sari ayrim kasblar yo'qolib o'rniga raqamli va axborot texnologiyalar sohasiga oid yangidan yangi kasblar shakllanib bormoqda. Mehnat bozorini

ana shu yangi kasblarga moslashtirish ishsizlikning o‘sishi va raqamli uzilishlarning bo‘lishini oldini oladi [5].

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, inson kapitalini rivojlantirish har bir mamlakatda iqtisodiy o‘rishni jadallashtirishda asosiy rol o‘ynab, innovatsion taraqqiyotidagi muvoffaqiyatining garovi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning «Raqamli O‘zbekiston–2030» strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi PF-6079-sonli Farmoni. 2020-yil 5-oktabr.

2. www.fayllar.org. Inson kapitaliga oid iqtisodchi olimlarning qarashlari. 28.07.2020.

3. www.worldbank.org. Human Capital-World Bank Group.2020.

4. www.minnovation.uz. R.Saloxo‘jayev. «O‘zbekistonda yangicha fikrlaydigan mutaxassislar qatlami yuzaga kelmagunicha inson kapitali rivojlanmaydi». 27.05.2020.

5. А.Л.Гапоненко, Т.М.Орлова. «Управление знаниями». Россия.2008.

Абдувалиев З.,
Тошкент Архитектура ва қурилиш
институты катта ўқитувчиси

Эшбекова З.Т.,
Тошкент давлат иқтисодий
университети «Бухгалтерия ҳисоби»
кафедраси асистиенти

ИНТЕГРАЦИЯЛАШГАН ҲИСОБОТ КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВ ВОСИТАСИДИР

ИНТЕГРИРОВАННАЯ ОТЧЕТНОСТЬ – ЭТО ИНСТРУМЕНТ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ

INTEGRATED REPORTING IS A CORPORATE GOVERNANCE TOOL

Аннотация. *Интеграциялашган ҳисоботнинг мақсади – чалкашликни бартараф қилиш ва компания ҳақида аниқ, қисқа ҳамда тушунарли маълумотлар тақдим этиши.*

Калит сўзлар: *инвестиция, стратегия, корпоратив бошқарув, интеграциялашган ҳисобот.*

Аннотация. *Цель интегрированного отчета-устранить путаницу и предоставить четкую, лаконичную и понятную информацию о компании.*

Ключевые слова: *инвестиции, стратегия, корпоративное управление, интегрированная отчетность.*

Abstract. *The purpose of an integrated report is to eliminate confusion and provide clear, concise and understandable information about the company.*

Key words: *investments, strategy, corporate governance, integrated reporting.*

Интеграциялашган ҳисобот янги восита бўлиб, компанияларни яқин истикболда молиявий бозорлар ва кенг доирадаги манфаатдор томонлар билан самарали ҳамкорлигини таъминлайди. Лекин ҳозирни ўзида бу восита компаниялар учун ўз иш модели ва қийматликларни яратувчи омилларни яхшироқ тушуниб етишишида самарали восита бўлиши мумкин.

Интеграциялашган ҳисобот фойдаланувчиларга компаниянинг стратегияси, ютуқлари ва бошқарув услуги (иқтисодий ва ижтимоий нуқтаи назардан) ҳақида молиявий ва номолиявий хусусиятдаги маълумотларни тақдим этади ҳамда улар ўртасидаги муносабатларга асосий эътиборни қаратади. Компаниялар мазкур ҳисоботда ўзининг бизнес модели ҳамда қисқа, ўрта ва узоқ муддатларда эришилаётган қиймати ҳақида изоҳлар келтириши керак.

Интеграциялашган ҳисобот бўйича ягона бир стандарт шакл мавжуд эмас. Шу билан бирга, Халқаро интеграциялашган ҳисобот қўмитаси (ХИХҚ) мазкур ҳисоботни тайёр-